

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
MICHAŁA BOBEKA
przedstawiona w dniu 27 lutego 2020 r.¹

Sprawa C-41/19

FX
przeciwko
GZ, reprezentowanej przez swoją matkę

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Amtsgericht Köln (sąd rejonowy w Kolonii, Niemcy)]

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Jurysdykcja w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych – Rozporządzenie (WE) nr 4/2009 – Właściwość do orzekania w przedmiocie powództwa przeciwegzekucyjnego przeciwko orzeczeniu w sprawie świadczeń alimentacyjnych

I. Wprowadzenie

1. Stroną przeciwną w niniejszej sprawie jest pozostające na utrzymaniu dziecko mające miejsce zamieszkania w Polsce. Strona ta uzyskała orzeczenie polskich sądów ustalające zobowiązania alimentacyjne jej ojca (powoda), który ma miejsca zamieszkania na terenie Niemiec. Uzyskawszy stwierdzenie wykonalności polskiego orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych w Niemczech, strona przeciwna wnosi obecnie o wykonanie wspomnianego orzeczenia w tym państwie członkowskim. Powód sprzeciwia się wykonaniu tego orzeczenia, powołując się na okoliczność, że jego zobowiązania do zapłaty zostały w znacznym zakresie wypełnione. Podnosi on, że sam dokonywał płatności świadczeń alimentacyjnych oraz że polski fundusz alimentacyjny wypłacał stronie przeciwnej świadczenia publiczne w jego imieniu.

2. Niniejsza sprawa dotyczy wspomnianego powództwa przeciwegzekucyjnego powołującego się na spłatę długu, złożonego przez stronę powodową do sądów niemieckich. Kluczową kwestią wynikającą z rozpatrywanego odwołania prejudycjalnego jest to, czy sądy niemieckie są właściwe do orzekania w sprawie tego powództwa na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych².

¹ Język oryginału: angielski.

² Dz.U. 2009, L 7, s. 1.

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

1. Rozporządzenie nr 4/2009

3. Zgodnie z art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009 „[n]iniejsze rozporządzenie ma zastosowanie do zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunku rodzinnego, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa”.

4. Stosownie do art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009 na użytek tego rozporządzenia „»orzeczenie« oznacza orzeczenie wydane w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych przez sąd państwa członkowskiego, niezależnie od nazwy takiego orzeczenia, takiej jak wyrok, nakaz, postanowienie czy nakaz egzekucyjny, jak również orzeczenie dotyczące określenia kosztów wydane przez urzędnika sądowego [...]”.

5. Artykuł 3 rozporządzenia nr 4/2009 przewiduje, że „[s]ądami, które mają jurysdykcję do rozpoznania spraw dotyczących zobowiązań alimentacyjnych w państwach członkowskich są:

a) sąd zwykłego miejsca pobytu pozwanego; lub

b) sąd zwykłego miejsca pobytu wierzyciela; [...]

[...]”.

6. Artykuł 8 rozporządzenia nr 4/2009, zatytułowany „Ograniczenia prowadzenia postępowania”, stanowi w ust. 1, że „[j]eżeli orzeczenie zostało wydane w państwie członkowskim lub w państwie będącym stroną Konwencji haskiej z 2007 roku, w którym to państwie wierzyciel ma zwykłe miejsce pobytu, dłużnik nie może wszcząć postępowania w celu zmiany orzeczenia lub wydania nowego orzeczenia w żadnym innym państwie członkowskim, dopóki wierzyciel ma nadal zwykłe miejsce pobytu w państwie, w którym wydano orzeczenie”.

7. Rozdział IV rozporządzenia nr 4/2009 dotyczy „[u]znawania, wykonalności i wykonywania orzeczeń”. Zawiera on trzy sekcje: sekcja 1 znajduje zastosowanie do orzeczeń wydanych w państwach członkowskich będących stronami Protokołu haskiego z 2007 roku (art. 17–22)³; sekcja 2 ma zastosowanie do orzeczeń wydanych w państwach członkowskich niebędących stronami Protokołu haskiego z 2007 roku (art. 23–38); sekcja 3 zawiera zaś przepisy wspólne (art. 39–43).

8. Artykuł 21 rozporządzenia nr 4/2009, zatytułowany „Odmowa lub zawieszenie wykonania”, zawarty we wspomnianej wyżej sekcji 1, ma następujące brzmienie:

„1. Zastosowanie mają podstawy odmowy lub zawieszenia wykonania na mocy prawa państwa członkowskiego wykonania, o ile nie są one sprzeczne ze stosowaniem ust. 2 i 3.

³ Unia Europejska i jej państwa członkowskie brały udział w negocjacjach w ramach Konwencji o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny, sporządzonej w Hadze dnia 23 listopada 2007 r., zatwierdzonej w imieniu Unii Europejskiej decyzją Rady 2011/432/UE z dnia 9 czerwca 2011 r. (Dz.U. 2011, L 192, s. 39; zwanej dalej „konwencją haską z 2007 r.”), oraz Protokołu haskiego z dnia 23 listopada 2007 r. o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych, zatwierdzonego w imieniu Wspólnoty Europejskiej decyzją Rady nr 2009/941/WE z dnia 30 listopada 2009 r. (Dz.U. 2009, L 331, s. 17; zwanego dalej „protokołem haskim z 2007 r.”). Motyw 8 rozporządzenia nr 4/2009 wskazuje, że obydwie te instrumenty powinny być brane pod uwagę w odniesieniu do tego rozporządzenia.

2. Właściwy organ w państwie członkowskim wykonania odmawia, na wniosek dłużnika, wykonania, w całości lub części, orzeczenia sądu pochodzenia, gdy prawo do wykonania orzeczenia sądu pochodzenia wygasło lub nie może być egzekwowane na skutek przedawnienia, na mocy prawa państwa członkowskiego pochodzenia lub prawa państwa członkowskiego wykonania, w zależności od tego, które z nich przewiduje dłuższy okres przedawnienia.

Ponadto właściwy organ w państwie członkowskim wykonania może odmówić, na wniosek dłużnika, wykonania, w całości lub części, orzeczenia sądu pochodzenia, gdy orzeczenie jest sprzeczne z orzeczeniem wydanym w państwie członkowskim wykonania lub z orzeczeniem wydanym w innym państwie członkowskim lub w państwie trzecim, które to orzeczenie spełnia warunki niezbędne do jego uznania w państwie członkowskim wykonania.

Orzeczenie zmieniające wcześniejsze orzeczenie w sprawie świadczeń alimentacyjnych ze względu na zmienione okoliczności nie jest uznawane za orzeczenie sprzeczne w rozumieniu akapitu drugiego.

[...]”.

9. Artykuł 41 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009 ma następujące brzmienie: „[z] zastrzeżeniem przepisów niniejszego rozporządzenia postępowanie egzekucyjne w sprawie orzeczeń wydanych w innym państwie członkowskim jest regulowane prawem państwa członkowskiego wykonania. Orzeczenie wydane w państwie członkowskim wykonalne w państwie członkowskim wykonania jest wykonywane na takich samych warunkach co orzeczenia wydane w tym państwie członkowskim wykonania”.

10. Zgodnie z art. 42 rozporządzenia nr 4/2009 „[o]rzeczenie wydane w jednym państwie członkowskim nie może być w żadnym przypadku przedmiotem ponownego badania co do jego istoty w państwie członkowskim, w którym dochodzi się uznania, stwierdzenia wykonalności lub wykonania”.

11. Artykuł 75 rozporządzenia nr 4/2009 zawiera przepisy przejściowe. Przewiduje on:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się wyłącznie do postępowań wszczętych, do ugód sądowych zatwierdzonych lub zawartych oraz do dokumentów urzędowych sporządzonych po dniu rozpoczęcia stosowania rozporządzenia, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3.

2. Sekcje 2 i 3 rozdziału IV mają zastosowanie do:

a) orzeczeń wydanych w państwach członkowskich przed datą rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia, w przypadku których wnioski o uznanie i stwierdzenie wykonalności złożony jest po tej dacie;

[...]

[Rozporządzenie (WE) nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych⁴] stosuje się do postępowań w sprawie uznania i do postępowań egzekucyjnych toczących się w momencie rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia.

[...]”.

⁴ Rozporządzenie Rady z dnia 22 grudnia 2000 r. (Dz.U. 2001, L 12, s. 1).

2. Rozporządzenie nr 1215/2012

12. Motyw 10 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych⁵ ma następujące brzmienie:

„10) Przedmiotowy zakres zastosowania niniejszego rozporządzenia powinien rozciągać się, pominąwszy kilka dokładnie określonych dziedzin prawa, na zasadniczą część prawa cywilnego i handlowego; w świetle przyjęcia [rozporządzenia nr 4/2009] kwestie te powinny zostać wyłączone z zakresu niniejszego rozporządzenia”.

13. Zgodnie z art. 1 ust. 2 rozporządzenia nr 1215/2012:

„Niniejsze rozporządzenie nie ma zastosowania do:

[...]

e) obowiązków alimentacyjnych wynikających ze stosunku rodzinnego, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa;

[...]”.

14. Artykuł 24 rozporządzenia nr 1215/2012, należący do sekcji 6 rozdziału II, poświęconej „jurysdykcji wyłącznej”, przewiduje, że „niezależnie od miejsca zamieszkania stron jurysdykcję wyłączną mają następujące sądy państwa członkowskiego:

[...]

5) w postępowaniach, których przedmiotem jest wykonanie orzeczeń – sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium wykonanie powinno nastąpić lub nastąpiło”.

B. Prawo niemieckie

15. Zgodnie z § 66 Gesetz zur Geltendmachung von Unterhaltsansprüchen mit ausländischen Staaten, (Auslandsunterhaltsgesetz, niemiecka ustawa o dochodzeniu roszczeń alimentacyjnych z zagranicą, ustawa o świadczeniach alimentacyjnych z zagranicy, zwana dalej „AUG”)⁶:

„1. Jeżeli zagraniczne orzeczenie jest wykonalne zgodnie z [rozporządzeniem nr 4/2009] bez procedury exequatur lub doszło do stwierdzenia jego wykonalności na mocy tego rozporządzenia [...], dłużnik może wnieść sprzeciw wobec samego roszczenia w ramach postępowania wszczętego na podstawie § 120 ust. 1 [Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych oraz w sprawach niespornych, zwanej dalej »FamFG«)] w związku z § 767 [Zivilprozessordnung (niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego, zwanego dalej »ZPO«)]. W przypadku gdy orzeczenie jest orzeczeniem sądowym, znajduje to zastosowanie jedynie w zakresie, w jakim przesłanki, na których opiera się sprzeciw, zaistniały dopiero po wydaniu orzeczenia.

5 Dz.U. 2012, L 351, s. 1.

6 BGBl. 2011 I, s. 898, z późn. zm.

2. Jeśli przymusowe wykonanie orzeczenia jest dopuszczalne zgodnie z jedną z konwencji wskazanych w § 1 ust. 1 zdanie pierwsze punkt 2, dłużnik może wnieść sprzeciw względem samego roszczenia w ramach postępowania wszczętego na podstawie § 120 ust. 1 [FamFG] w związku z § 767 [ZPO] jedynie w przypadku, gdy przesłanki, na których opiera się jego sprzeciw nie powstały:

- 1) wcześniej, niż po upływie okresu, w trakcie którego mógł on wnieść środek odwoławczy, lub
- 2) jeśli środek odwoławczy został wniesiony, po zakończeniu odnośnego postępowania.

3. Wniosek sporządzony zgodnie z § 120 ust. 1 [FamFG] w związku z § 767 [ZPO] należy złożyć w sądzie, który orzekał w przedmiocie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności. W przypadkach mieszczących się w zakresie ust. 1, właściwość ustala się zgodnie z § 35 ust. 1 i 2”.

16. Zgodnie z § 767 ZPO:

„1. Dłużnicy wnoszą sprzeciw względem samego roszczenia ustalonego orzeczeniem poprzez wniesienie odpowiedniego środka prawnego do sądu pierwszej instancji rozpatrującego sprawę.

2. Tego rodzaju sprzeciw w formie środka prawnego jest dopuszczalny jedynie w przypadku, gdy podstawy, na których jest on oparty, powstały dopiero po zamknięciu rozprawy, stanowiącej ostatnią sposobność, na gruncie przepisów niniejszego kodeksu, do wniesienia zastrzeżeń, i w związku z tym nie można go wnieść poprzez podjęcie sporu.

3. W drodze wnoszonego środka prawnego dłużnik zobowiązany jest podnieść wszelkie zastrzeżenia, jakie mógł podnieść w momencie wnoszenia środka”.

17. Paragraf 120 ust. 1 FamFG stanowi:

„Egzekucja w sprawach dotyczących sporów małżeńskich i rodzinnych przeprowadzana jest zgodnie z przepisami [ZPO] w zakresie przymusowego wykonania”.

III. Okoliczności faktyczne sporu, postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

18. Powód w niniejszej sprawie zamieszkuje w Niemczech. Jest on ojcem pozostającego na utrzymaniu dziecka zamieszkałego w Polsce.

19. Orzeczeniem sądu rejonowego w Krakowie z dnia 26 maja 2009 r. powód została zobowiązany do zapłaty miesięcznych świadczeń alimentacyjnych na swoją córkę w wysokości 500,00 złotych polskich (PLN) począwszy od dnia 1 września 2008 r., oraz 430,00 PLN miesięcznie za okres wstecz od dnia 19 czerwca 2008 r. do dnia 31 sierpnia 2008 r. (zwanym dalej „polskim orzeczeniem w sprawie świadczeń alimentacyjnych”).

20. W dniu 20 lipca 2016 r. strona przeciwna złożyła w Amtsgericht Köln (sądzie rejonowym w Kolonii, Niemcy), tj. sądzie odsyłającym, wniosek o uznanie polskiego orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych i stwierdzenie jego wykonalności w Niemczech zgodnie z rozporządzenia nr 4/2009.

21. Postanowieniem z dnia 27 lipca 2016 r. sąd odsyłający orzekł, zgodnie z art. 23 i nast. oraz art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009, że polskiemu orzeczeniu w sprawie świadczeń alimentacyjnych została nadana klauzula wykonalności. Na podstawie tego postanowienia strona przeciwna przystąpiła w Niemczech do egzekucji polskiego orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych.

22. Powództwem złożonym w dniu 5 kwietnia 2018 r. do sądu odsyłającego powód wniósł sprzeciw wobec wykonania orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych. Zdaniem powoda roszczenie alimentacyjne strony przeciwnej, na którym opiera się polskie orzeczenie w sprawie świadczeń alimentacyjnych, zostało spełnione w drodze płatności. Powód stwierdza, że on sam dokonał płatności z tytułu świadczeń alimentacyjnych w łącznej kwocie 6640,05 PLN w okresie od 2008 r. do 2010 r. włącznie, a ponadto od grudnia 2010 r. polski fundusz alimentacyjny wypłacił stronie przeciwnej świadczenia publiczne w wysokości 500,00 PLN miesięcznie. Wyjaśnia on, że fundusz alimentacyjny był z nim w kontakcie, zaś on sam dokonał zwrotu kwot wypłaconych przez fundusz stronie przeciwnej w ramach swoich zdolności płatniczych. Powód jest zdania, że roszczenie alimentacyjne strony przeciwnej w każdym razie w znacznym zakresie wygasło.

23. Sąd odsyłający stoi na stanowisku, że powództwo przeciwegzekucyjne stanowi sprawę z zakresu zobowiązań alimentacyjnych w rozumieniu rozporządzenia nr 4/2009. Sąd ten uważa jednak, że zgodnie ze wspomnianym rozporządzeniem nie jest on sądem właściwym. Wynika to z faktu, że warunki określone w art. 3 tego rozporządzenia nie są spełnione. Niemniej jednak, sąd odsyłający nie widzi możliwości stwierdzenia swojej niewłaściwości z urzędu na podstawie art. 10 rozporządzenia 4/2009, ponieważ, inaczej niż w przypadku postępowań w celu zmiany orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych na podstawie art. 8 tego rozporządzenia, powództwa przeciwegzekucyjne nie zostały wyraźnie wskazane ani w rozporządzeniu nr 4/2009 ani w rozporządzeniu nr 1215/2012.

24. W tych okolicznościach Amtsgericht Köln (sąd rejonowy w Kolonii) zawiesił postępowanie i zwrócił się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy [powództwo przeciwegzekucyjne] na podstawie § 767 [ZPO] [skierowany] przeciwko zagranicznemu nakazowi alimentacyjnemu stanowi sprawę z zakresu zobowiązań alimentacyjnych w rozumieniu [rozporządzenia nr 4/2009]?

2) W razie udzielenia odpowiedzi przeczącej, czy w wypadku powództwa przeciwegzekucyjnego na podstawie § 767 ZPO skierowanego przeciwko zagranicznemu nakazowi alimentacyjnemu chodzi o postępowanie, które w rozumieniu art. 24 pkt 5 [rozporządzenia nr 1215/2012] ma na celu wykonywanie orzeczeń?”.

25. Strona przeciwna, rządy: niemiecki, polski i portugalski oraz Komisja Europejska przedstawiły uwagi na piśmie. Powód, rządy: niemiecki i polski oraz Komisja Europejska wypowiedziały się także ustnie podczas rozprawy, która odbyła się w dniu 27 listopada 2019 r.

IV. Analiza

26. Niniejsza opinia ma następującą strukturę. W części pierwszej przedstawię uwagi wstępne dotyczące zakresu i znaczenia dwóch pytań przedstawionych Trybunałowi (część A). Następnie wskażę ramy prawne istotne dla okoliczności analizowanej sprawy. W tym celu skupię się na kwestii, czy rozporządzenie nr 4/2009 znajduje zastosowanie na etapie wykonania orzeczeń w sprawie świadczeń alimentacyjnych oraz na wnioskach, jakie można wyciągnąć z tego rozporządzenia w odniesieniu do jurysdykcji w sprawach dotyczących egzekucji (część B). W końcowej części odniosę się do konkretnego pytania, czy powództwo przeciwegzekucyjne powołujące się na spłatę długu jest częścią postępowania egzekucyjnego, w którym to przypadku właściwe są sądy państwa członkowskiego egzekucji (część C).

A. Uwagi wstępne

27. Dwa pytania przedstawione przez sąd odsyłający w niniejszej sprawie, które moim zdaniem najlepiej rozpatrywać łącznie, mają zasadniczo na celu wyjaśnienie, czy sąd ten jest właściwy do orzekania w przedmiocie sprzeciwu wobec wykonaniu polskiego orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych w Niemczech. Pytania te nie są jednak sformułowane w taki sposób. Sąd odsyłający zadaje pytanie, po pierwsze, czy powództwo przeciwegzekucyjne stanowi sprawę z zakresu zobowiązań alimentacyjnych w rozumieniu rozporządzenia nr 4/2009. Po drugie, sąd odsyłający dąży do ustalenia, tylko w razie udzielenia na to pytanie odpowiedzi przeczącej, czy powództwo przeciwegzekucyjne mieści się w zakresie pojęcia postępowań, których przedmiotem jest wykonanie orzeczeń, w rozumieniu art. 24 pkt 5 rozporządzenia nr 1215/2012.

28. Sposób, w jaki sformułowano pierwsze pytanie, opiera się na następującym założeniu. Sąd odsyłający skłania się do przyjęcia stanowiska, że gdyby Trybunał uznał, iż powództwo przeciwegzekucyjne stanowi sprawę z zakresu zobowiązań alimentacyjnych w rozumieniu rozporządzenia nr 4/2009, oznaczałoby to, że sąd odsyłający nie jest sądem właściwym. Sąd ten uważa bowiem, że w takim przypadku musiałyby zostać spełnione ogólne kryteria ustalania jurysdykcji w sprawach z zakresu zobowiązań alimentacyjnych, określone w art. 3 rozporządzenia nr 4/2009, w tym w odniesieniu do powództwa przeciwegzekucyjnego, co w postępowaniu głównym nie ma miejsca. Ponadto zgodnie z art. 3 lit. a) i b) rozporządzenia nr 4/2009 sąd odsyłający jest zdania, że sądy w Polsce byłyby lepiej przygotowane do odniesienia się do twierdzenia powoda, iż wypełniła ona swoje zobowiązanie. W związku z tym poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy w przypadku gdyby odpowiedź Trybunału na pytanie pierwsze była przecząca, jurysdykcję sądu można ustalić w oparciu o art. 24 pkt 5 rozporządzenia nr 1215/2012.

29. W skrócie rzecz ujmując, wydaje się, że zgodnie z rozumieniem sądu odsyłającego istnieją dwie wzajemnie wykluczające się możliwości. Jeśli zastosowanie miałoby rozporządzenie nr 4/2009, to oznaczałoby to, że sąd odsyłający nie ma jurysdykcji w oparciu o art. 3 tego rozporządzenia. Jedynie w przypadku, gdyby rozporządzenie nr 4/2009 nie miało zastosowania, możliwe byłoby ustalenie jurysdykcji w oparciu o art. 24 pkt 5 rozporządzenia nr 1215/2012, zgodnie z którym sądy państwa członkowskiego wykonania mają jurysdykcję w postępowaniach, których przedmiotem jest owo wykonanie.

30. W mojej ocenie rozumowanie opisane w punkcie powyżej opiera się na błędnym założeniu. Jak wyjaśnię poniżej, zastosowanie rozporządzenia nr 4/2009 nie skutkuje brakiem jurysdykcji po stronie sądu odsyłającego. Moim zdaniem, aby udzielić sądowi odsyłającemu przydatnej odpowiedzi, należy w pierwszej kolejności stwierdzić, czy rozporządzenie nr 4/2009 ma zastosowanie na etapie wykonywania orzeczeń w sprawach świadczeń alimentacyjnych, oraz jakie wnioski można wywieść z tego rozporządzenia w odniesieniu do jurysdykcji na tym etapie. Analizę tej kwestii podejmę w kolejnej części tej opinii (części B). Gdy przedstawię wniosek, że rozporządzenie nr 4/2009 stosuje się na etapie wykonania, oraz że nieodłącznym elementem systemu tego rozporządzenia jest to, że jurysdykcja przypada sądom państw członkowskich wykonania, przeanalizuję konkretne pytanie leżące u podstaw niniejszej sprawy, dotyczące jurysdykcji do orzekania w przedmiocie powództwa przeciwegzekucyjnego powołującego się na spłatę długu (część C).

B. Rozporządzenie nr 4/2009 oraz jurysdykcja w zakresie wykonania orzeczeń w sprawach świadczeń alimentacyjnych

31. Konwencja brukselska oraz rozporządzenie nr 44/2001 zawierały szczegółowe przepisy dotyczące jurysdykcji w sprawach z zakresu zobowiązań alimentacyjnych⁷. Rozporządzenie nr 4/2009 zmieniło rozporządzenie nr 44/2001 zastępując jego przepisy mające zastosowanie do spraw z zakresu zobowiązań alimentacyjnych⁸. Rozporządzenie nr 4/2009 stanowi zatem *lex specialis* w odniesieniu do kwestii jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania orzeczeń oraz współpracy w szczególnym obszarze zobowiązań alimentacyjnych. Rozporządzenie nr 1215/2012 uchyliło rozporządzenie nr 44/2001. W odróżnieniu od poprzedzających je aktów – rozporządzenia nr 44/2001 oraz konwencji brukselskiej – rozporządzenie nr 1215/2012 obecnie wprost wyłącza z zakresu swojego stosowania zobowiązania alimentacyjne, które objęte są rozporządzeniem nr 4/2009⁹.

32. Choć rozporządzenie nr 4/2009 zawiera konkretne rozdziały poświęcone jurysdykcji (rozdział II) oraz uznawaniu, wykonalności i wykonywaniu orzeczeń (rozdział IV), to nie przewiduje ono żadnej wyraźnej zasady dotyczącej *jurysdykcji* w zakresie *wykonywania* orzeczeń w sprawach związanych z *alimentacją*.

33. Inaczej jest w przypadku rozporządzenia nr 1215/2012, które w art. 24 pkt 5 przewiduje wprost zasadę nadającą wyłączną jurysdykcję w postępowaniach, których przedmiotem jest wykonanie orzeczeń, sądom państwa członkowskiego, na którego terytorium wykonanie powinno nastąpić lub nastąpiło. Taką samą zasadę zawierały także rozporządzenie nr 44/2001 oraz konwencja brukselska¹⁰.

34. W oparciu o te ramy prawne, zainteresowane strony, które przedstawiły swoje uwagi w niniejszej sprawie, doszły do odmiennych wniosków.

35. Rząd portugalski, przyjmując podejście, za którym opowiada się sąd odsyłający, uważa, że ze względu na cel ochrony wierzycieli alimentacyjnych, jaki przyświeca rozporządzeniu nr 4/2009, powództwo przeciwegzekucyjne należy uznać za sprawę z zakresu zobowiązań alimentacyjnych, regulowaną tym rozporządzeniem. Choć nie zostało to wprost wskazane wydaje się, że rząd portugalski uważa, zgodnie z podejściem sądu odsyłającego, iż zasady ustalania właściwości określone w art. 3 i 4 tego rozporządzenia powinny znaleźć zastosowanie. Strona przeciwna stoi na tym samym stanowisku.

36. W przedstawionych uwagach na piśmie rząd polski wychodzi z założenia, że rozporządzenie nr 4/2009 nie określa jurysdykcji na etapie wykonania. Rząd ten podnosi, w uwagach na piśmie, że ponieważ prawa i obowiązki uznane w orzeczeniu w sprawie świadczeń alimentacyjnych nie są kwestionowane, powództwo przeciwegzekucyjne nie odnosi się do świadczeń alimentacyjnych, w związku z czym zastosowanie do niego ma art. 24 pkt 5 rozporządzenia nr 1215/2012. W odpowiedzi na pytanie Trybunału rząd polski zmienił stanowisko co do przepisu mającego zastosowanie z uwagi na zakres czasowy i stwierdził na rozprawie, że przepisem właściwym jest art. 22 ust. 5 rozporządzenia nr 44/2001.

⁷ Zobacz art. 5 ust. 2 Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1978, L 304, s. 36), zmienionej późniejszymi konwencjami dotyczącymi akcesji nowych państw członkowskich, oraz art. 5 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001.

⁸ Motyw 44 oraz art. 68 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009.

⁹ Zobacz motyw 10 oraz art. 1 ust. 2 lit. e) rozporządzenia nr 1215/2012.

¹⁰ Zobacz art. 16 ust. 5 konwencji brukselskiej, który stanowi, że „w postępowaniach, których przedmiotem jest wykonanie orzeczeń – sądy umawiającego się państwa, na którego terytorium wykonanie powinno nastąpić lub nastąpiło” mają wyłączną jurysdykcję. Taką samą zasadę przewiduje art. 22 pkt 5 rozporządzenia nr 44/2001.

37. Rząd niemiecki oraz Komisja podnoszą zasadniczo, że zastosowanie znajduje rozporządzenie nr 4/2009. Jednak odwrotnie niż sąd odsyłający podmioty te stoją na stanowisku, że skoro rozporządzenie nr 4/2009 stosuje się, to nie oznacza to, iż sąd odsyłający nie ma jurysdykcji, lecz właśnie, że *ma* jurysdykcję w niniejszej sprawie. Stanowisko to, ogólnie rzecz biorąc, podziela powód. Zarówno rząd niemiecki, jak i Komisja są zdania, że w niniejszej sprawie nie stosuje się ani rozporządzenie nr 1215/2012, ani rozporządzenie nr 44/2001.

38. Podzielam ostatnie z przedstawionych wyżej stanowisk: zastosowanie znajduje wyłącznie rozporządzenie nr 4/2009. Nie prowadzi to jednak do wniosku, że sąd odsyłający nie ma jurysdykcji.

39. Po pierwsze, nie ulega wątpliwości, że orzeczenie w sprawie świadczeń alimentacyjnych, będące przedmiotem niniejszej sprawy, którego wykonania dochodzi obecnie strona przeciwna, dotyczy zobowiązania alimentacyjnego wynikającego ze stosunku rodzinnego w rozumieniu art. 1 rozporządzenia nr 4/2009. Polskie orzeczenie w sprawie świadczeń alimentacyjnych zdecydowanie mieści się w zakresie rozporządzenia nr 4/2009. Niniejsza sprawa dotyczy wykonania tego orzeczenia.

40. To, że etapem postępowania w niniejszej sprawie jest wykonanie, nie prowadzi do wniosku, że podstawowy jej przedmiot nie dotyczy zobowiązań alimentacyjnych. Przedmiot sprawy nie zmienił się. Rozporządzenie nr 4/2009 określa natomiast w rozdziale IV szczególne zasady uznawania i *wykonywania* orzeczeń w zakresie zobowiązań alimentacyjnych.

41. Po drugie, faktem jest, że rozdział IV, dotyczący uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawie świadczeń alimentacyjnych, nie określa wprost zasady dotyczącej ustalania jurysdykcji na etapie wykonania.

42. Jednakże, inaczej niż zdają się uważać sąd odsyłający i rząd portugalski, nie wynika z tego, że zastosowanie znajdują zasady dotyczące ustalania jurysdykcji określone w rozdziale II rozporządzenia nr 4/2009. Jak słusznie wskazuje rząd niemiecki, rozdział II, a w szczególności art. 3 rozporządzenia nr 4/2009 ustanawia zasady ustalania jurysdykcji w odniesieniu do *postępowań co do istoty*, a nie w odniesieniu do *wykonywania* takich orzeczeń.

43. Po trzecie, choć rozdział IV rozporządzenia nr 4/2009 nie zawiera zasady odnoszącej się wprost do ustalania jurysdykcji w odniesieniu do wykonywania, to można uznać, że taka zasada jest nieodłącznym elementem systemu tego rozporządzenia.

44. Ogólnie rzecz ujmując, jurysdykcja międzynarodowa w zakresie wykonywania orzeczeń należy do sądów tego państwa członkowskiego, na terenie którego ma dojść do ich wykonania. Jak wskazuje rząd polski, zasada ta jest wyrazem podejścia, które można uznać za ogólną zasadę prawa międzynarodowego związaną z suwerennością państwa: wyłącznie organy państwa wykonania mogą orzekać w przedmiocie wykonania orzeczeń, jako że środki egzekucji mogą być podejmowane wyłącznie przez organy państw członkowskich, na terenie których znajdują się składniki majątku lub osoby, wobec których egzekucja ma być prowadzona. Zasada ta stosuje się a fortiori w sytuacji, gdy orzeczenie zostało już uznane jako wykonalne w państwie członkowskim, w którym ma dojść do jego wykonania.

45. W związku z tym nie ma potrzeby odwoływać się do art. 24 pkt 5 rozporządzenia nr 1215/2012 jako przepisu uzupełniającego, aby można było ustalić, że sądy państwa członkowskiego wykonania mają jurysdykcję także w odniesieniu do wykonania orzeczeń w sprawie świadczeń alimentacyjnych mieszczących się w zakresie rozporządzenia nr 4/2009. Przepis ten można bowiem uznać za wyraz wspomnianej właśnie zasady ogólnej¹¹.

¹¹ Zobacz przykładowo L. de Lima Pinheiro *Exclusive jurisdiction*. Article 24, w: Ulrich Magnus i in., *Brussels Ibis Regulation – Commentary*, Verlag Otto Schmidt KG, 2016, s. 581.

46. Ponadto, zastosowanie uzupełniająco rozporządzenia nr 1215/2012 byłoby w tym kontekście problematyczne, ponieważ zobowiązania alimentacyjne są wprost wyłączone z zakresu jego stosowania¹². W każdym razie, biorąc pod uwagę, że art. 24 pkt 5 rozporządzenia nr 1215/2012 zawiera zasadę, którą można uznać za nieodłączny element systemu rozporządzenia nr 4/2009, można by się zastanawiać, jaka byłaby wartość dodana takiego zastosowania pomocniczego.

47. Analogicznie, nie można także wyciągnąć ważnego wniosku z tego, że rozporządzenie nr 1215/2012 reguluje tę kwestię wprost, a rozporządzenie nr 4/2009 nie: jak zauważyła podczas rozprawy Komisja fakt, że zasada ta jest wprost wskazana w rozporządzeniu nr 1215/2012 wynika ze struktury tego rozporządzenia, zawiera ono bowiem szereg tytułów wyłącznej jurysdykcji. W przypadku rozporządzenia nr 4/2009 jest inaczej, ponieważ rozporządzenie to nie ustanawia jurysdykcji wyłącznej. Podzielałam zdanie Komisji, że prawodawca Unii mógł uznać, że ponowne wskazywanie tej reguły w kontekście rozporządzenia nr 4/2009 jest zbędne. Gdziez bowiem miałyby mieścić się jurysdykcja w zakresie wykonywania, jeśli nie w państwie w członkowskim, w którym wystąpiono o wykonanie?

48. Potwierdza to również art. 41 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009, który stanowi, że „[z] zastrzeżeniem przepisów niniejszego rozporządzenia postępowanie egzekucyjne w sprawie orzeczeń wydanych w innym państwie członkowskim jest regulowane prawem państwa członkowskiego wykonania”. Zgodnie z tym przepisem „[o]rzeczenie wydane w państwie członkowskim wykonalne w państwie członkowskim wykonania jest wykonywane na takich samych warunkach co orzeczenia wydane w tym państwie członkowskim wykonania”. Trudno byłoby znaleźć wyjaśnienie dla tego przepisu, gdyby jurysdykcja w sprawie wykonania nie miała należeć do sądów państwa członkowskiego, w którym ma mieć miejsce wykonanie.

49. W tym miejscu należy jednak wyjaśnić, czy powództwo przeciwegzekucyjne powołujące się na spłatę długu stanowi część postępowania egzekucyjnego; jeśli tak, to będzie ono również należało do jurysdykcji sądów państwa członkowskiego wykonania.

C. Powództwa przeciwegzekucyjne

50. Kluczowe pytanie, jakie pojawia się w tym momencie, to czy powództwo sprzeciwiające się egzekucji w oparciu o spłatę długu uznać należy, dla celów jurysdykcji, za dotyczące postępowania egzekucyjnego. Orzecznictwo Trybunału w zakresie konwencji brukselskiej i rozporządzenia nr 44/2001 sugeruje, że na pytanie to należałoby odpowiedzieć twierdząco (1). Wniosek wypracowany w tym orzecznictwie zachowuje ważność w odniesieniu do rozporządzenia nr 4/2009, przy uwzględnieniu szczególnych ograniczeń określonych zarówno w orzecznictwie Trybunału, jak i w tym rozporządzeniu (2). Na tej podstawie dochodzę do wniosku, że sądy państwa członkowskiego wykonania mają jurysdykcję w odniesieniu do powództw przeciwegzekucyjnych opierających się na przesłance spłaty długu, choć zaangażowanie polskiego funduszu alimentacyjnego w spłatę długu istotnie powoduje, że sytuacja jest bardziej złożona (3).

¹² Na podstawie wyjaśnień zawartych w projekcie AUG w zakresie jego § 66, przytoczonych w odesłaniu prejudycjalnym, wydaje się, że ustawodawca niemiecki oparł się na art. 22 pkt 5 rozporządzenia nr 44/2001 jako regulacji uzupełniającej w odniesieniu do wykonywania orzeczeń w sprawach z zakresu zobowiązań alimentacyjnych. Rozporządzenie to faktycznie nie zawierało wyłączenia, które obecnie znajduje się w rozporządzeniu nr 1215/2012. Nie można jednak uznać, że art. 22 pkt 5 rozporządzenia nr 44/2001 stosuje się, choćby pomocniczo, w niniejszej sprawie. Zgodnie bowiem z art. 75 ust. 2 rozporządzenia nr 4/2009 „[rozporządzenie nr 44/2001] stosuje się do postępowań w sprawie uznania i do postępowań egzekucyjnych toczących się w momencie rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia”. Datą tą, zgodnie z art. 76 rozporządzenia nr 4/2009, jest 18 czerwca 2011 r. Postępowanie w sprawie uznania i postępowanie egzekucyjne w niniejszej sprawie nie toczyły się w tamtym momencie, rozpoczęły się bowiem w dniu 27 lipca 2016 r., a w dacie tej tak czy inaczej z uwagi na zakres czasowy obowiązywałyby także rozporządzenie nr 1215/2012 (ponieważ zgodnie z jego art. 81 obowiązuje ono od 10 stycznia 2015 r.). W kwestii czasowego zakresu obowiązywania tego rozporządzenia zobacz wyrok z dnia 9 marca 2017 r., Pula Parking (C-551/15, EU:C:2017:193, pkt 25–28).

1. Orzecznictwo Trybunału dotyczące konwencji brukselskiej i rozporządzenia nr 44/2001

51. Orzecznictwo Trybunału zarówno na gruncie przepisów konwencji brukselskiej, jak i rozporządzenia nr 44/2001 potwierdza, że jurysdykcja w sprawach środków prawnych sprzeciwiających się wszczęciu egzekucji, takich jak powództwa lub powództwa przeciwegzekucyjne, co do zasady należy do sądów państwa członkowskiego, w którym ma mieć miejsce wykonanie.

52. Wyrok w sprawie AS-Autoteile Service dotyczył sprzeciwu wobec wszczęcia egzekucji wydanego przez niemiecki sąd orzeczenia, w którym orzeczono o kosztach postępowania sądowego, opartego na tym samym przepisie krajowym, co rozpatrywany w niniejszej sprawie (§ 767 ZPO). W powództwie wnoszono o potrącenie prawa, o którego egzekucję wniesiono (prawo do kosztów) z roszczeniem, które było podstawą pierwotnego postępowania, w odniesieniu do którego sądy niemieckie stwierdziły już brak swojej jurysdykcji. Trybunał orzekł co do zasady, że postępowania „takie jak przewidziane w § 767 [ZPO] mieszczą się, jako takie, w zakresie przepisów jurysdykcyjnych [zawartych w konwencji brukselskiej], ze względu na ich ścisły związek z postępowaniem egzekucyjnym”¹³.

53. Podobnie, w wyroku w sprawie Hoffmann Trybunał orzekł, uznawszy, że konwencja brukselska nie zawiera szczególnych reguł w zakresie egzekucji, że „zagraniczne orzeczenie, dla którego wydany został nakaz egzekucyjny, podlega wykonaniu zgodnie z *zasadami proceduralnymi prawa krajowego sądu, do którego wniesiono o egzekucję*, w tym w zakresie środków prawnych”¹⁴.

54. Podejście to potwierdzono następnie w wyroku w sprawie Prism Investments. Sprawa ta dotyczyła wniesionego przez dłużnika powództwa o uchylenie wydanego przez sąd holenderski postanowienia w sprawie stwierdzenia wykonalności orzeczenia wydanego w Belgii, w którym dłużnik powoływał się na okoliczność, że orzeczenie zostało już wykonane w drodze potrącenia. Trybunał orzekł, że rozporządzenie nr 44/2001 nie pozwalało na odmowę lub uchylenie stwierdzenia wykonalności orzeczenia na tej podstawie¹⁵. Potwierdził jednak, że przesłanka oparta na spełnieniu zobowiązania „może natomiast podlegać badaniu przez sąd wykonania w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie”, „[b]owiem zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, gdy to orzeczenie zostanie włączone do porządku prawnego państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie, przepisy krajowe tego ostatniego państwa dotyczące wykonania stosują się w ten sam sposób, co do orzeczeń wydanych przez sądy krajowe”¹⁶.

55. Ze wspomnianego orzecznictwa nie można jednak wyprowadzić wniosku, że jakikolwiek środek prawny wniesiony na etapie egzekucji w oparciu o jakiegokolwiek przesłanki można uznać za dopuszczalny przed sądami państwa członkowskiego wykonania. W orzecznictwie jasno bowiem określono także granice jurysdykcji sądów państwa członkowskiego wykonania, w oparciu o przepisy dotyczące jurysdykcji zawarte w konwencji brukselskiej oraz w rozporządzeniach nr 44/2001 i nr 1215/2012.

56. Konkretnie rzecz ujmując, w wyroku w sprawie AS-Autoteile Service Trybunał stwierdził, że okoliczność, iż postępowanie w przedmiocie sprzeciwu wobec egzekucji, takie jak postępowanie określone w § 767 ZPO, mieści się w zakresie art. 16 ust. 5 konwencji brukselskiej, nie rozstrzyga kwestii, *jakie zastrzeżenia można wnieść* nie przekraczając granic tego przepisu¹⁷. Aby udzielić odpowiedzi na to pytanie Trybunał wziął pod uwagę ogólną systematykę konwencji brukselskiej, a w szczególności zależność między przepisem szczególnym dotyczącym jurysdykcji w zakresie egzekucji, a zasadą ogólną, zgodnie z którą środki wobec osób zamieszkałych w danym umawiającym

13 Wyrok z dnia 4 lipca 1985 r. (220/84, EU:C:1985:302, pkt 12).

14 Wyrok z dnia 4 lutego 1988 r. (145/86, EU:C:1988:61, pkt 27 i 28). Wyróżnienie moje.

15 Wyrok z dnia 13 października 2011 r. (C-139/10, EU:C:2011:653, pkt 37).

16 Ibidem, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo.

17 Wyrok z dnia 4 lipca 1985 r. (220/84, EU:C:1985:302, pkt 12).

się państwie wnosi się przed sądami tego państwa¹⁸. Ponieważ wyłączna jurysdykcja sądów państwa członkowskiego, w którym orzeczenie ma zostać wykonane, opiera się na szczególnym związku między postępowaniem a tym państwem członkowskim, Trybunał uznał, że strona nie może powoływać się na ten tytuł wyłącznej jurysdykcji w celu wniesienia do tych sądów sporu podlegającego sądom innego państwa zgodnie z zastosowaniem zasad ogólnych¹⁹.

57. Podobnie, w wyroku w sprawie Hoffmann Trybunał wyznaczył, w kontekście konwencji brukselskiej, granice środków przeciwegzekucyjnych, jakie można wnieść do sądów państwa członkowskiego wykonania, stwierdzając, że tego rodzaju środki są niedopuszczalne, w przypadku gdy „sprzeciw wobec egzekucji zagranicznego wyroku, dla którego wydano nakaz egzekucyjny, wniesiony jest przez tę samą osobę, która mogła odwołać się od nakazu egzekucyjnego i opiera się na przesłance, którą można było podnieść w ramach takiego odwołania”²⁰.

58. Ograniczenie jurysdykcji sądów państwa członkowskiego wykonania w odniesieniu do niektórych powództw przeciwegzekucyjnych zostało niedawno potwierdzone w wyroku w sprawie Reitbauer i in. W wyroku tym Trybunał odrzucił podstawę sprzeciwu wobec egzekucji, zmierzającego do uzyskania stwierdzenia wygaśnięcia wierzytelności w drodze potrącenia z wzajemną wierzytelnością dłużnika, z uwagi na fakt, że takie powództwo wykracza poza kwestie związane z egzekucją jako taką, i w związku z tym nie wykazuje stopnia bliskości, jaki jest wymagany, aby uzasadnić zastosowanie zasady wyłącznej jurysdykcji przewidzianej w art. 24 pkt 5 rozporządzenia nr 1215/2012²¹.

59. Z orzecnictwa Trybunału wynika zatem, *co do zasady*, że jurysdykcję w odniesieniu do środków przeciwegzekucyjnych ustala się po stronie sądów państwa członkowskiego wykonania w oparciu o dwa elementy: po pierwsze, ze względu na ich ścisły związek z postępowaniem egzekucyjnym; po drugie, w oparciu o zasadę przewidującą, że gdy wydane w innym państwie członkowskim orzeczenia staną się częścią porządku prawnego państwa członkowskiego, należy traktować je tak, jak orzeczenia krajowe. Z uwagi na brak w prawie Unii zasad szczególnych, orzeczenia jednego państwa członkowskiego uznane w innym państwie członkowskim wykonuje się zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa krajowego sądu, do którego wystąpiono o egzekucję.

60. Jednakże, istnieją także *ograniczenia* co do rodzajów środków prawnych, jakie można wnosić na tym etapie do tych sądów. Po pierwsze, sądy państwa członkowskiego wykonania nie mają jurysdykcji w odniesieniu do sporów, które nie wykazują odpowiedniego stopnia bliskości z egzekucją, lub które mieściłyby się w jurysdykcji sądów innego państwa, gdyby zostały wniesione niezależnie. Po drugie, strona nie może powoływać się przed tymi sądami na podstawy, które można było powołać w drodze odwołania od orzeczenia wydanego w odpowiedzi na wniosek o uznanie wykonalności. A fortiori, podstawy, które można było powołać w ramach postępowania pierwotnego również powinny być wyłączone na etapie egzekucji.

2. Jurysdykcja w przedmiocie powództw przeciwegzekucyjnych w kontekście rozporządzenia nr 4/2009

61. Kolejne pytanie, jakie należy rozpatrzyć, to czy zasady wynikające z orzecnictwa przeanalizowanego w poprzedniej części znajdują takie samo zastosowanie dla celów wykładni rozporządzenia nr 4/2009.

¹⁸ Ibidem, pkt 14, 15.

¹⁹ Ibidem, pkt 16, 17.

²⁰ Wyrok z dnia 4 lutego 1988 r. (145/86, EU:C:1988:61, pkt 30).

²¹ Wyrok z dnia 10 lipca 2019 r. (C-722/17, EU:C:2019:577, pkt 54, 55).

62. Sąd odsyłający stoi na stanowisku, że jeśli wierzyciel alimentacyjny miałby bronić się przed powództwem przeciwegzekucyjnym w państwie wykonania, to cel ochronny rozporządzenia nr 4/2009 nie byłby spełniony. Wierzyciel alimentacyjny, który zgodnie z zasadami jurysdykcji określonymi w rozporządzeniu nr 4/2009 zapewnił sobie nakaz wypłaty świadczeń alimentacyjnych w państwie członkowskim swojego zwykłego pobytu, musiałby w takim przypadku bronić tego nakazu przed atakiem dłużnika alimentacyjnego, który na pierwszym etapie nie odniósł sukcesu, w innym państwie członkowskim. Sąd odsyłający uważa również, że sądy państwa, w którym roszczenie zostało pierwotnie zasądzone, są lepiej umocowane do tego, by ocenić materialne zastrzeżenia względem roszczenia niż sądy innego państwa członkowskiego, w którym ma dojść jedynie do wykonania nakazu.

63. Pogląd ten zasadniczo prezentuje także rząd portugalski, który wyraził wątpliwość co do zastosowania wcześniejszego orzecznictwa w kontekście rozporządzenia nr 4/2009, ze względu na szczególny cel tego rozporządzenia, jakim jest ochrona wierzyciela alimentacyjnego.

64. W mojej ocenie zasadniczy tok rozumowania, jaki rysuje się w orzecznictwie podsumowanym w poprzedniej sekcji, można zastosować także w odniesieniu do powództw przeciwegzekucyjnych w ramach rozporządzenia nr 4/2009. Choć cel ochrony wierzyciela alimentacyjnego, jako strony słabszej, jest w tym rozporządzeniu jasno wskazany, to nie powinno to moim zdaniem prowadzić do rezygnacji z jednego z podstawowych założeń wspólnych dla wszystkich środków w ramach współpracy w sprawach cywilnych, przewidującego, że środki związane z egzekucją leżą w gestii państwa członkowskiego, które tę egzekucję przeprowadza.

65. Po pierwsze, potwierdzając tę logikę, art. 41 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009 uznaje główną przesłankę wspomnianego wyżej orzecznictwa, ponieważ stanowi, że „[z] zastrzeżeniem przepisów niniejszego rozporządzenia postępowanie egzekucyjne w sprawie orzeczeń wydanych w innym państwie członkowskim jest regulowane prawem państwa członkowskiego wykonania”, oraz że „[o]rzeczenie wydane w państwie członkowskim wykonalne w państwie członkowskim wykonania jest wykonywane na takich samych warunkach co orzeczenia wydane w tym państwie członkowskim wykonania”.

66. Po drugie, wniosek, że sądy państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o wykonanie, muszą co do zasady posiadać jurysdykcję w odniesieniu do powództw przeciwegzekucyjnych, w żaden sposób nie narusza szczególnych gwarancji co do jurysdykcji przewidzianych w rozporządzeniu nr 4/2009, biorąc pod uwagę ograniczenia ustalone już w orzecznictwie.

67. Zważywszy bowiem na szczególny cel rozporządzenia nr 4/2009, tj. zapewnienie ochrony wierzycielowi alimentacyjnemu, jako stronie słabszej, określone w tym rozporządzeniu zasady co do jurysdykcji sformułowane są w ten sposób, by ułatwić tej stronie obronę jej roszczenia²². Z tego względu, gdy orzeczenie wydane zostało w państwie członkowskim, na terenie którego wierzyciel zamieszkuje, tylko sądy tego państwa członkowskiego mogą podejmować czynności zmieniające lub ponownie badające to orzeczenie. Wspomniany cel ochronny rozporządzenia nr 4/2009 ucieleśniają dwie określone w nim zasady. Po pierwsze, zgodnie z art. 8 rozporządzenia nr 4/2009, dłużnik nie może wszcząć postępowania w celu zmiany orzeczenia wydanego w państwie, w którym wierzyciel ma zwykle miejsce pobytu, w żadnym innym państwie członkowskim, dopóki wierzyciel ma nadal zwykle miejsce pobytu w państwie, w którym wydano orzeczenie. Po drugie, art. 42 zakazuje ponownego badania orzeczenia wydanego w jednym państwie członkowskim co do jego istoty w państwie członkowskim, w którym dochodzi się wykonania.

22 Zobacz podobnie wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., Sanders i Huber (C-400/13 i C-408/13, EU:C:2014:2461, pkt 26–28).

68. Te dwa przepisy nie sprzeciwiają się jednak temu, by powództwo przeciwegzekucyjne, *które nie wiąże się ze zmianą lub ponownym badaniem orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych wydanego w jednym państwie członkowskim*, mogło być rozpatrywane w ramach jurysdykcji sądów państwa członkowskiego wykonania.

69. Po trzecie, należy zauważyć, że w niniejszej sprawie orzeczenie w sprawie świadczeń alimentacyjnych zostało „inkorporowane” do porządku prawnego Niemiec, tj. państwa członkowskiego wykonania, poprzez nadanie orzeczeniu klauzuli wykonalności zgodnie z art. 23 rozporządzenia nr 4/2009. Jaki sens miałyby konieczność cofania się, na kolejnym etapie dotyczącym już samego wykonania, do państwa członkowskiego, w którym wydano orzeczenie w sprawie świadczeń alimentacyjnych? Moim zdaniem takie rozwiązanie *de facto* nie przyczyniłoby się do celu zapewnienia ochrony, jaki przyświeca rozporządzeniu, a raczej doprowadziłoby do większej niepewności.

70. Wreszcie, szczególnie cel rozporządzenia nr 4/2009, jakim jest ochrona wierzyciela alimentacyjnego, nie powinien skutkować nadawaniem jurysdykcji w sprawach ściśle związanych z wykonaniem sądom państwa, w którym zamieszkuje wierzyciel alimentacyjny. Faktem jest, że celem rozporządzenia nr 4/2009 jest ułatwienie transgranicznego odzyskiwania należności z tytułu zobowiązań alimentacyjnych na tyle, na ile to możliwe. Jednak „ułatwienie” nie oznacza odwrócenia całej logiki, leżącej u podstaw systemu uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawie świadczeń alimentacyjnych. Odwrotnie niż zdają się uważać sąd odsyłający, rząd portugalski i strona przeciwna, cel ochronny rozporządzenia nr 4/2009 nie powinien prowadzić do konkluzji, że rozpatrywane w niniejszej sprawie powództwo stanowi niezależny środek prawny, powodujący wszczęcie nowej sprawy w zakresie świadczeń alimentacyjnych, dla której jurysdykcję ustalić należy *ex novo* zgodnie z kryteriami określonymi w art. 3 tego rozporządzenia. Przede wszystkim mogłoby to niekorzystnie wpłynąć na skuteczność odzyskania należności z tytułu zobowiązań alimentacyjnych poprzez nieuzasadnione przedłużenie postępowania egzekucyjnego.

71. Ponadto, tytułem uzupełnienia i jak argumentował rząd niemiecki podczas rozprawy, rozporządzenie nr 1215/2012 ustanawia przepisy jurysdykcyjne mające na celu ochronę różnych „słabszych stron” (jak wskazano w motywie 18 w odniesieniu do spraw dotyczących ubezpieczenia, umów z udziałem konsumentów i z zakresu prawa pracy). Zasady ustalania jurysdykcji w odniesieniu do *wykonania* (oraz środków prawnych przeciw wykonaniu) nie zmienia jednak fakt, że jurysdykcja w postępowaniu pierwotnym została ustalona zgodnie z jednym ze szczególnych reżimów, mających na celu ochronę jednej ze wspomnianych słabszych stron.

72. W związku z tym moim zdaniem wnioszek, że jurysdykcja w odniesieniu do powództwa przeciwegzekucyjnego należy co do zasady do sądów państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o wykonanie, jest ważny także w kontekście rozporządzenia nr 4/2009.

3. *Niniejsza sprawa: powództwa przeciwegzekucyjne powołujące się na spłatę długu*

73. Powództwo przeciwegzekucyjne w niniejszej sprawie opiera się na twierdzeniu powoda, że dług ustalony w orzeczeniu w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych został już spłacony, przynajmniej w znacznym zakresie. Strona ta zapłaciła część należnej kwoty bezpośrednio stronie przeciwnej. Również polski fundusz alimentacyjny zapłacił część długu alimentacyjnego, wstępując w miejsce powoda. Strona ta twierdzi również, że dokonała zwrotu owych kwot na rzecz funduszu alimentacyjnego w ramach swoich zdolności płatniczych. W trakcie rozprawy powód wyjaśnił, że spór w niniejszej sprawie wynika z faktu, że strona przeciwna nie uznaje, iż kwoty wypłacone przez polski fundusz alimentacyjny zaliczają się na poczet jego długu.

74. W mojej ocenie powództwo przeciwegzekucyjne oparte na wskazanej wyżej przesłance wydaje się mieścić w określonych w rozporządzeniu nr 4/2009 i orzecznictwie Trybunału granicach ogólnej zasady, zgodnie z którą jurysdykcja w sprawach ściśle związanych z wykonaniem należy do sądów państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o wykonanie.

75. Po pierwsze, podstawa powództwa przeciwegzekucyjnego w niniejszej sprawie jest ściśle związana z postępowaniem egzekucyjnym i nie można jej uznać za środek prawny powołany w celu zmiany orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych w rozumieniu art. 8 rozporządzenia nr 4/2009, ani w celu ponownego badania orzeczenia co do jego istoty, w rozumieniu art. 42 tego rozporządzenia.

76. Wątpliwości sądu odsyłającego wynikają właśnie z faktu, że uważa on, iż powództwo przeciwegzekucyjne w niniejszej sprawie może stanowić środek prawny powołany w celu zmiany orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych w rozumieniu art. 8 rozporządzenia nr 4/2009. Podobny pogląd prezentują zasadniczo rząd portugalski i strona przeciwna.

77. Nie podzielam tego stanowiska. Jak podnosi rząd niemiecki, należy wyraźnie odróżnić wnioski dotyczące egzekucji od wniosków mających na celu zmianę orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych. Te drugie mogą ostatecznie prowadzić do zmiany treści orzeczenia ustalającego dług alimentacyjny, natomiast te pierwsze pozostają bez wpływu na istotę orzeczenia sądowego.

78. Spełnienie zobowiązania jest jedną z podstaw sprzeciwu, jakie zwykle uznaje się na etapie wykonania. Jak podnosi rząd niemiecki oraz Komisja, powództwo przeciwegzekucyjne powołujące się na spłatę długu nie zmienia istoty lub mocy prawnej pierwotnego orzeczenia określającego zobowiązanie ani też nie zmierza do ich ponownego badania, lecz skierowane jest wyłącznie przeciw wykonalności tego orzeczenia. W szczególności, jak zauważył rząd polski, stawką jest kwota, do wysokości której orzeczenie może zostać wykonane. Co za tym idzie, moim zdaniem tego rodzaju wniosek jest ściśle związany z wykonaniem i nie stanowi ani „postępowania w celu zmiany orzeczenia”, o którym mowa w art. 8, ani ponownego badania orzeczenia co do jego istoty w rozumieniu art. 42 rozporządzenia nr 4/2009.

79. Wydaje się jednak, że zaangażowanie polskiego funduszu alimentacyjnego może leżeć u podstaw oceny sądu odsyłającego, zgodnie z którą sądy polskie byłyby lepiej umocowane do orzekania w przedmiocie spłaty długu. Nie uważam, aby zaangażowanie polskiego funduszu alimentacyjnego zmieniało wniosek płynący z poprzedniego punktu.

80. Rząd polski wyjaśnił w trakcie rozprawy, że polski fundusz alimentacyjny interweniuje z mocy prawa i staje się zastępczym dłużnikiem wierzyciela: zobowiązanie wygasa w zakresie kwot zapłaconych przez fundusz zamiast dłużnika alimentacyjnego, który musi zwrócić te kwoty bezpośrednio funduszowi. System ten jest zgodny z rolą instytucji publicznych, które często przekazują wierzycielom alimentacyjnym świadczenia w imieniu dłużników alimentacyjnych. Rola ta znajduje odzwierciedlenie w art. 64 rozporządzenia nr 4/2009²³. Z punktu widzenia długu ciążącego na dłużniku alimentacyjnym interwencja funduszu alimentacyjnego dotyczy sposobu, w jaki dług zostaje spłacony i nie ma wpływu na istotę orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych, która pozostaje nienaruszona. A zatem wydaje się, że doszło do częściowej spłaty długu przez podmiot trzeci działający w imieniu dłużnika, co potwierdza, że powództwo przeciwegzekucyjne w postępowaniu głównym stanowi jeden z typowych sprzeciwów w zakresie egzekucji zobowiązania.

²³ Przepis ten określa prawo właściwe dla uprawnienia instytucji publicznej do działania w imieniu wierzyciela alimentacyjnego oraz do wystąpienia o zwrot należności, jak również zasady mające zastosowanie do uznawania i stwierdzania wykonalności lub wykonania orzeczenia dotyczącego dłużników alimentacyjnych.

81. Faktem jest, że zaangażowanie instytucji publicznych, takich jak polski fundusz alimentacyjny, w transgranicznych postępowaniach w sprawach dotyczących świadczeń alimentacyjnych może istotnie spowodować, że kwestie dowodowe staną się bardziej złożone. W tym względzie warto przypomnieć, że art. 64 ust. 4 rozporządzenia nr 4/2009 przewiduje wprost, w odniesieniu do postępowań egzekucyjnych, w które takie instytucje są bezpośrednio zaangażowane, że instytucje te zobowiązane są dostarczyć na wniosek dokumenty konieczne do stwierdzenia, że świadczenia zostały wypłacone na rzecz wierzyciela. W mojej ocenie, aby zapewnić skuteczne działanie rozporządzenia nr 4/2009 należy uznać, że tego rodzaju zobowiązanie po stronie instytucji publicznych istnieje także w odniesieniu do postępowań regulowanych tym rozporządzeniem, w których instytucje te wypłaciły świadczenia w miejsce płatności alimentacyjnych dłużnika, i w których dłużnik alimentacyjny podnosi, że zwrócił te kwoty funduszowi alimentacyjnemu.

82. Po drugie, jak wskazuje rząd niemiecki, z motywu 30 rozporządzenia nr 4/2009 wynika, że prawodawca Unii uznał wprost, iż dłużnik alimentacyjny powinien mieć możliwość powołania się na spłatę długu zgodnie z warunkami przewidzianymi przez państwo członkowskie, w którym wystąpiono o wykonanie. Motyw ten wskazuje „spłat[ę] długu przez dłużnika w momencie wykonania” jako przykład podstawy odmowy wykonania, która jest dopuszczalna zgodnie z art. 21 rozporządzenia nr 4/2009²⁴. Faktem jest, że art. 21 nie ma zastosowania w okolicznościach niniejszej sprawy²⁵. Jednakże to, że art. 21 pojawia się w sekcji 1 rozdziału IV wyjaśnić można w kontekście zniesienia systemu exequatur, ze względu na potrzebę ustalenia pewnych ograniczeń dla podstaw odmowy wykonania dostępnych na mocy prawa krajowego. W tym kontekście, jeśli spłata długu w momencie wykonania uznawana jest za jedną z dopuszczalnych podstaw odmowy wykonania, o ile stanowi tak prawo państwa członkowskiego wykonania w ramach sekcji 1 rozdziału IV, to to samo powinno mieć zastosowanie, a fortiori, w odniesieniu do sekcji 2 rozdziału IV, w której nie stosują się żadne ograniczenia co do podstaw odmowy wykonania, takie jak wskazane w art. 21²⁶.

83. Po trzecie, ograniczenia przewidziane w przepisach krajowych znajdujących zastosowanie w niniejszej sprawie powodują, że podstawy, jakie mogły być powołane przed polskimi sądami nie mogą być tą drogą proceduralną podniesione przed sądami niemieckimi. Jak wyjaśnia rząd niemiecki, § 66 ust. 1 AUG umożliwia dłużnikowi alimentacyjnemu wniesienie zastrzeżeń jedynie w oparciu o okoliczności, które zaistniały *po* wydaniu orzeczenia w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych. Roszczenia leżące u podstaw powództwa rozpatrywanego w niniejszej sprawie, powołującego się na spłatę należności alimentacyjnych, nie mogły zostać podniesione w głównym postępowaniu w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych. Co więcej, warto także zauważyć, że roszczenia te nie mogły zostać podniesione w drodze środka zaskarżenia względem orzeczenia wydanego w odpowiedzi na wniosek o stwierdzenie wykonalności wniesiony do sądów niemieckich. Sądy te mogą odmówić takiego stwierdzenia wykonalności lub uchylić je jedynie w oparciu o podstawy określone w art. 24 rozporządzenia nr 4/2009, a spłata długu wśród nich nie figuruje²⁷.

24 Przepis ten stanowi, że zastosowanie mają podstawy odmowy lub zawieszenia wykonania na mocy prawa państwa członkowskiego wykonania, o ile nie są one sprzeczne ze stosowaniem innych ustępów tego artykułu.

25 Jak wskazano w pkt 7 wyżej, rozporządzenie nr 4/2009 ustanawia w rozdziale IV system dwutorowy. Sekcja 1, do której należy art. 21, znosi exequatur dla orzeczeń wydanych w państwach członkowskich będących stroną protokołu haskiego z 2007 r. Sekcja 2 utrzymuje jednak system exequatur dla orzeczeń wydanych w państwach członkowskich niebędących stroną protokołu haskiego z 2007 r. Choć Polska i Niemcy są związane protokołem haskim, sekcja 1 nie znajduje zastosowania w niniejszej sprawie ze względu na przepisy przejściowe rozporządzenia nr 4/2009. Zgodnie z art. 75 ust. 2 lit. a) sekcje 2 i 3 rozdziału IV mają zastosowanie do „orzeczeń wydanych w państwach członkowskich przed datą rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia, w przypadku których wniosek o uznanie i stwierdzenie wykonalności złożony jest po tej dacie”. Na podstawie art. 76 rozporządzenia nr 4/2009 zaczęło ono obowiązywać w dniu 18 czerwca 2011 r. W związku z tym sekcja 1 nie stosuje się do niniejszej sprawy, ponieważ orzeczenie w sprawie świadczeń alimentacyjnych, o wykonanie którego wniesiono, wydane zostało w Polsce w dniu 26 maja 2009 r., zaś strona przeciwna wniosła o jego uznanie w dniu 20 lipca 2016 r.

26 Fakt, że rozporządzenie nr 4/2009 nie zawiera żadnych przepisów wprost regulujących tę kwestię w sekcji 2 rozdziału IV, w której system exequatur pozostaje w mocy, nie jest zaskakujący. Różne przepisy prawa Unii w obszarze współpracy w sprawach cywilnych, które nadal opierają się na systemie exequatur, zawierają podstawy odmowy uznania, ale generalnie nie zawierają zasad dotyczących podstaw odmowy wykonania, polegając w tym względzie na przepisach wewnętrznych państwa wykonania. Zobacz przykładowo P. Jimenez Blanco, La ejecución forzosa de las resoluciones judiciales en el marco de los reglamentos europeos, *Revista Española de Derecho Internacional*, vol. 70 (2018) s. 101–125.

27 Artykuł 34 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009.

84. W związku z tym stwierdzam, że powództwo przeciwegzekucyjne powołujące się na spłatę długu należy do postępowania egzekucyjnego i warunków wykonania, które zgodnie z art. 41 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009 są regulowane prawem państwa członkowskiego wykonania na takich samych warunkach co orzeczenia wydane w tym państwie członkowskim. Po pierwsze, tego rodzaju powództwo jest ściśle związane z wykonaniem. Po drugie, nie ma ono na celu zmiany ani ponownego zbadania orzeczenia w sprawie świadczeń alimentacyjnych co do jego istoty. Po trzecie, powództwo to nie zgłasza jakiegokolwiek roszczenia, jakie mogło zostać podniesione przed sądami polskimi w toku postępowania, w wyniku którego wydane zostało orzeczenie w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych (ani też, swoją drogą jakiegokolwiek podstawy odmowy lub uchylecia stwierdzenia wykonalności orzeczenia przed sądami niemieckimi).

85. Z uwagi na powyższe względy jestem zdania, że jurysdykcję do orzekania w przedmiocie powództwa przeciwegzekucyjnego powołującego się na spłatę długu mają sądy państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o wykonanie. Dla pełnego obrazu chcę w tym miejscu podkreślić dwa aspekty. Po pierwsze, analiza przeprowadzona w niniejszej opinii oraz wyprowadzony z niej wniosek dotyczą wyłącznie powództwa przeciwegzekucyjnego powołującego się na spłatę długu. Po drugie, z wyjątkiem tego szczególnego obszaru, nie odnoszę się do ogólnej zgodności § 767 ZPO z prawem Unii.

V. Wnioski

86. Proponuję, aby na pytania skierowane przez Amtsgericht Köln (sąd rejonowy w Kolonii, Niemcy) Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych, a w szczególności jego art. 41 ust. 1 należy interpretować w ten sposób, że sądy państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o wykonanie orzeczenia w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych wydanego w innym państwie członkowskim, mają jurysdykcję do orzekania w przedmiocie powództwa przeciwegzekucyjnego, o ile powództwo to jest ściśle związane z postępowaniem egzekucyjnym, nie dąży do zmiany ani ponownego zbadania orzeczenia w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych oraz opiera się na podstawach, których nie można było powołać przed sądem, który wydał orzeczenie w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych. Wydaje się, że warunki te są spełnione w przypadku powództwa przeciwegzekucyjnego powołującego się na spłatę długu, rozpatrywanego w niniejszej sprawie, jednak ostatecznie powinien zbadać to sąd odsyłający.